

El conflicte en les activitats extraescolars esportives. Resum de l'experiència del laboratori de conflictes i els seus resultats.

Alejandro Montes, sociòleg especialista en sociologia de l'educació, membre del grup de recerca [GEPS](#)
Marina Caireta, investigadora i formadora de l'Escola de Cultura de Pau de la UAB

Febrer 2020

Presentació i origen del Laboratori de Conflictes

En aquest article expliquem les conclusions del treball de recerca-acció fet per avançar en coneixements i recursos d'abordatge del conflicte en activitats extraescolars esportives. Aquest treball s'ha fet a partir de la col·laboració la Fundació per l'Educació i l'Esport de Barcelona (FEEB)¹ i els seus entrenadors i entrenadores d'activitats extraescolars esportives amb l'Escola de Cultura de Pau de la UAB (ECP)² en el marc del projecte "Barcelona Conviu. Pràctiques de cultura de pau", amb el suport de l'Ajuntament de Barcelona.

Aquesta iniciativa parteix del convenciment de que l'educació per la pau, fruit de la seva llarga trajectòria a Catalunya, té eines i estratègies efectives per avançar en la cultura de pau, i cal posar-les a disposició de les persones que en poden ser multiplicadores en els barris, com els monitors i monitores d'activitats esportives. Creiem que l'esport extraescolar sistematitzat és una eina especialment útil en la prevenció de violències urbanes³ i la creació de capacitats per a la transformació de conflictes en infants i joves.

Després d'una primera etapa de capacitació de l'equip tècnic de la FEEB i dels seus entrenadors i entrenadores en educació per la pau, i d'un esforç per integrar els recursos de l'educació per la pau al model d'intervenció de la FEEB⁴, a través del Programa de Responsabilitat Social i personal (PRPS) (Hellison, Chicago, 1975) apareix el neguit, per part d'educadors i educadores d'aprofundir en eines d'educació en el conflicte més específiques per les seves activitats.

Així neix el Laboratori de Conflictes, una proposta per aprofundir en l'abordatge del conflicte des d'una mirada educativa, en col·laboració entre monitors i monitores, equip tècnic de la FEEB i investigadores de l'ECP, organitzada com un procés d'aprenentatge col·lectiu des de la recerca-acció. Aquest metodològicament consisteix en un procés de formació a inici de curs, una

¹ La FEEB és una entitat creada en el marc del Consell d'Esport Escolar de Barcelona per promoure la cohesió social a través de la pràctica esportiva en activitats extraescolars. (<https://feeb.cat/>).

² L'ECP és un centre universitari d'investigació per la pau que promou la recerca, l'acció i la capacitació per la pau i la transformació de conflictes. <https://escolapau.uab.cat/>

³ S'entén per violències urbanes els complexos fenòmens de creixent violències que es dona en les grans àrees urbanes del món. Inclou violència per discriminació, de gènere, per bandes juvenils, en l'esport, vinculada a la seguretat en l'espai públic o al terrorisme internacional (1r Fòrum Mundial sobre Violències Urbanes i Educació per la Convivència i la Pau, Madrid 2017)

⁴ Veure article BARRIENTOS, Andrés; CAIRETA, Marina (2017) *Educar per a la transformació de conflictes des de l'esport escolar. L'experiència de la FEEB*. ECP-UAB. (<https://escolapau.uab.cat/municipisipau/municipis/ConflictoLatenteC.pdf>)

recollida de dades des de l'observació dels monitors i monitores recopilada en qüestionaris de seguiment al llarg del curs, i una sessió de formació i intercanvi on compartir els resultats obtinguts per seguir aprenent alhora que crear coneixement col·lectivament.

Capacitació 04/06/2019

Conclusions i lliçons apreses.

Presentem les conclusions estructurades en una primera part on recollim alguns aprenentatges sobre com són els conflictes, quines en són les causes i com s'afronta la violència. En un segon moment recollim idees sobre l'abordatge dels conflictes per part de les educadores. Seguidament reflexionem sobre bondats i dificultats de la metodologia emprada. Finalment apuntem reptes i propostes per continuar el procés de recerca-aprenentatge en el que estem immersos.

Sobre com són els conflictes en les activitats esportives extraescolars en entorns d'alta vulnerabilitat social.

Els conflictes observats són majoritàriament **lleus, individuals, sense** una expressió explícita de **violència** i relatius a la pràctica de **l'activitat central**⁵. És a dir, la majoria de conflictes passen en l'espai central de la sessió, quan juguen i estan en acció, com és de preveure. Això ens reafirma en la importància de la presència i observació de la monitora en aquesta estona per poder intervenir amb encert si és necessari, i per poder recuperar-ho a la part final de la sessió per treballar la presa de consciència d'allò que n'aprenen. D'altra banda un 15% de conflictes passen en el cercle inicial, tot i que és probable que vinguin de fora la sessió, si estan vius quan comencem cal reconèixer-los i abordar-los per poder continuar adequadament.

Sembla que hi ha relació entre el tipus de **conflicte i les edats**. En aquest sentit, els més petits tendeixen a tenir una major quantitat de problemes relacionats amb el control del to o el manteniment de la seva participació de forma correcta, majoritàriament conflictes lleus (88%). En la franja d'edat de primària és on apareix un major percentatge de conflictes intermitjos (27%) i greus (11%). Les participants més grans presenten una major quantitat d'aquells relatius

⁵ La metodologia de la FEEB proposa estructurar les sessions en 3 moments: cercle d'entrada, activitat central i cercle final.

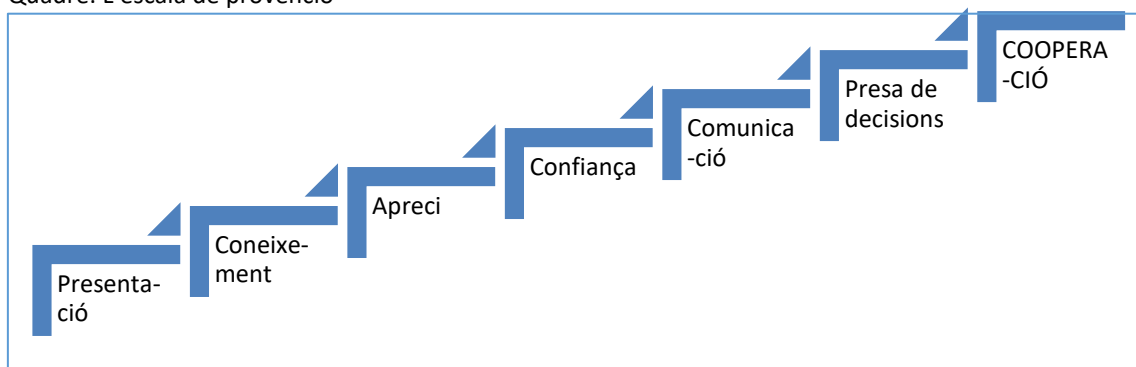
a l'enfrontament amb l'entrenador/a, l'abandonament de la sessió per motius de disconformitat o d'altres formes de interrupció de l'activitat, classificats majoritàriament com a lleus (73%).

S'identifica **presència de violència** en aproximadament 3 de cada 10 conflictes (28%). En 1 de cada 10 (9%) es dona violència física. Com mes grans son els nois i noies menys violència física hi ha (en adolescent s'observen violències però en cap cas físiques). Alhora intuïm que hi ha menys capacitat de les educadores i educadors per identificar altres violències més subtils vinculades a estereotips culturals o de gènere, per exemple. En aquest sentit seria interessant aprofundir en l'anàlisi de la percepció i l'abordatge de les violències no físiques per part de les entrenadores i entrenadors, cosa que la FEEB fa quan introdueix formació intercultural i de gènere amb els seus equips educatius.

En cap cas s'identifica violència quan el conflicte és amb l'entrenador/a. Això ens fa pensar en que les educadores aconseguen un nivell raonable d'autoritat pedagògica i maneig del conflicte.

La manca d'habilitats socio-emocionals apareix com l'indicador més rellevant, en el sorgiment de violència, el que reafirma la hipòtesis de prioritzar el treball socio-emocional que comporta la ProVenció com a eina d'educar per la no violència.

Quadre: L'escala de provenció

Es té assumit que en el moment en que apareix violència la no intervenció educativa, sigui del tipus que sigui, apareix com a inadmissible. Indicador interessant perquè implica una visió integrada i consolidada.

En quan a la **gravetat dels conflictes**, els conflictes valorats com a més greus i on més sovint apareix violència són els classificats com a "falta de respecte a companys o al grup". El PRPS treballa el "respecte per les opinions i els sentiments de les altres persones" com a primer nivell d'aprenentatge de la responsabilitat i inclou l'aprenentatge de la resolució de conflictes com un dels seus continguts clau. Això reafirma l'interès en aprofundir en el primer nivell del PRPS, i en l'educació en el conflicte.

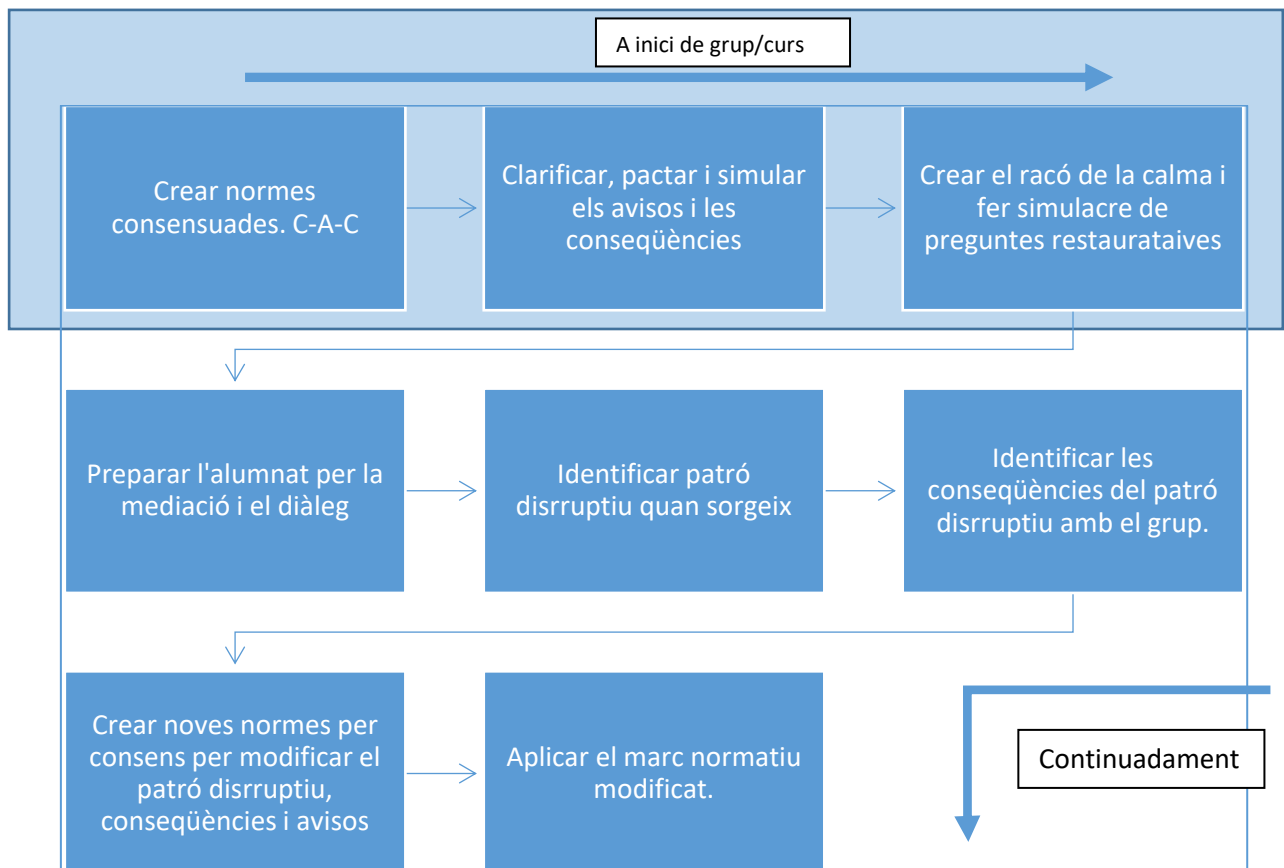
Alhora, la falta de respecte és la causa més freqüent dels conflictes entre dos infants. Això ens porta a relacionar el respecte amb la bona qualitat de les relacions entre nois i noies i reforça la idea de la ProVenció. Cal teixir una xarxa de relacions no violentes sòlida i conscient com a base de la creació de comunitat i de l'entrenament d'habilitats socio-emocionals dels nois i noies.

Si analitzem les **causes** dels conflictes, la **situació particular d'alguns infants** s'observa com la causa d'origen més determinant en el desencadenament dels conflictes identificats. L'impacte de les situacions de vulnerabilitat en que viuen aquests infants, que sovint comporten

mancances afectives i d'estructuració familiar, ens avala la hipòtesis de que el funcionament del grup educatiu s'ha de donar en un context on hi hagi, d'una banda, un equilibri conscient entre fermesa i benevolència per part de l'educadora (fermesa amb amor). De l'altra, un treball de grup que garanteixi entre els infants la cura i l'ajuda mútua dins d'aquest mateix equilibri de fermesa/benevolència entre ells. Això és el que busca el treball coordinat de Marc Normatiu i PrOvenció.

Bona part dels conflicte individuals s'associen a manca d'atenció o participació incorrecte en l'activitat per part d'alguns infants. Sovint es tracta dels mateixos infants que plantegen conflictes de forma reiterada. Això ens fa pensar en la hipòtesis que en tots els grups hi ha un percentatge petit de nens i nenes que, per la seva situació personal, no aconsegueixen participar del grup i de les activitats adequadament. En la tipologia de grups de la FEED aquest percentatge augmenta respecte grups d'altres entorns socials. A més, els resultats recollits mostren que aquesta és una de les principals preocupacions de les educadores i educadors. Cal preveure la presència d'aquest percentatge de participants, naturalitzar-ho i buscar estratègies que els ajudin. Per aquests infants i joves constatem que un marc normatiu ferm, democràtic, dialogant (amb tot el grup), restauratiu i assertiu és una estratègia clau. Això exigeix per part de l'educadora una bona integració del Marc Normatiu com a eina de treball, i de la crisi com a oportunitat de transformació, per tal de sostenir aquelles situacions que plantegen aquests nens i nenes amb fermesa, serenitat, determinació i estima.

Quadre 2: Procés d'us i revisió del marc normatiu i eines per al conflicte

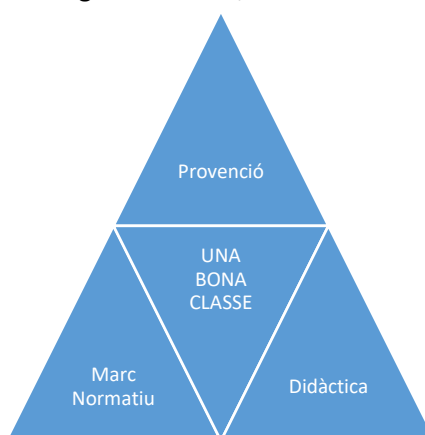

Font: Pròpia

La segona causa de conflicte identificada és la **manca de claredat i poc respecte a les normes**. Això ens fa insistir en la hipòtesis que un dels principals reptes de les monitores i monitors és l'aprofundiment en la comprensió del concepte de Marc Normatiu i la integració dels recursos que els permet posar-lo en pràctica amb encert. Així mateix, la tercera causa són **malentesos de comunicació**, el que ens porta a insistir en el valor de treballar a fons la PrOvenció.

Un **plantejament didàctic no adequat** s'identifica en alguns casos com causa de faltes de respecte i de violència. Al llarg de l'estudi es recullen diverses respostes que atribueixen la causa del conflicte a qüestions relatives al "mal" plantejament i desenvolupament tècnic de la sessió (poc dinamisme, poc coneixement de determinats aspectes de l'esport, exercicis massa complicats, etc.). Constatem que una bona didàctica (que garanteixi activitats divertides, que proposin reptes adequats als infants i ajustades a les característiques de temps, espai i grup) evita conflictes innecessaris. Per això reafirmem la didàctica com a tercer element clau del model metodològic de l'educació en el conflicte que en aquest projecte proposem.

Quadre 3: Triangle Provenció/Marc normatiu/Didàctica

Finalment, la necessitat de reconeixement o de justícia apareixen com la causa principal que desencadena faltes de respecte. Això ens reafirma en el valor de treballar des d'un plantejament cooperatiu per garantir el reconeixement mutu, i en un marc normatiu clar i consensuat que garanteixi la sensació de justícia.

S'identifiquen dos elements com a principal activador de la crisi (manifestació del conflicte): la manca de motivació, d'habilitats socials i de gestió de les emocions, especialment a l'hora de gestionar el conflicte. I els comportaments per cridar l'atenció derivats de la necessitat de reconeixement. Novament ambdós elements els relacionem amb les carències i necessitats socio-afectives demostrades pels nois i noies.

En aquest sentit, la frustració derivada de la pròpia practica esportiva i de l'element competitiu (no voler perdre, voler fer gol per aconseguir l'èxit, etc.), apareix com una de les expressions més freqüents d'aquest fenomen. Tot i que reconeixem el valor de l'ús de la competició pel desenvolupament d'algunes habilitats, i per la motivació, insistim que per aconseguir els objectius educatius de la FEEB cal garantir un context inclusiu en les activitats, això requereix

d'una base cooperativa (la PrOvenció) sobre la que les educadores introdueixen activitats competitives conscientment i per objectius educatius clars.

Sobre com les educadores i educadors aborden els conflictes

Fins ara hem parlat de les característiques i causes dels conflictes. En els següents punts anotem elements interessants respecte a com els educadors i educadores aborden els conflictes. Aquesta en general es recull com una resposta individualitzada, reflexiva, efectiva i que evita caure en solucions sancionadores i no educatives. Si bé hi ha molt més marge de millora, tal i com els i les pròpies monitors/es posen de relleu als seus processos d'autoavaluació, sembla que el model d'èxit basat en les oportunitats dels infants esta fermament arrelat.

La principal tendència que tenen les monitores i monitors a l'intervenir en els conflictes és "parar la crisi i donar algunes pautes orientadores que facilitin a l'infant trobar solucions" (68%). En una mesura molt menor es treballa una presa de consciència dels aprenentatges derivats del conflicte. Això mostra que les educadores participants en el LC **tenen prou recursos per abordar els conflictes de forma exitosa per la seva resolució, però que manca aprofundir en eines d'educació en el conflicte que els permeti anar més enllà** i treballar com prendre consciència, individual i grupal, d'allò que poden aprendre dels conflictes viscuts en la sessió de cara al seu desenvolupament sòcio-emocional. Tenim la hipòtesis de que la presa de consciència va vinculada a un bon treball en el cercle final de tancament de sessió.

Les **intervencions** enfocades a aturar el conflicte però **que no fan cap tipus d'intervenció educativa** només es porten a terme quan els conflictes son individuals i de caràcter lleu, majoritàriament en edats més petites, reduint-se gradualment segons pugen d'edat i desapareixen en adolescents on sempre hi a intervenció educativa. Sembla que es tracta de fets que no requereixen un treball reflexiu que vagi més enllà d'aturar el comportament disruptiu, sovint derivat de la manca de maduresa que implica l'edat.

Les intervencions enfocades a la **presa de consciència són més habituals en conflictes lleus i intermitjos**, amb violència verbal, **que en els greus o amb violència física**, on en els casos recollits s'intervé per parar la crisi i donar pautes orientadores per a la resolució. Sorpren, donat que els conflictes greus poden aportar aprenentatges molt significatius, pel que intuïm que es correspon amb la dificultat per sostenir i encarar la crisi. En el cas de conflictes violents cal aprofitar-los per insistir en educar en la no violència. En aquest sentit identifiquem un repte sobre el que aprofundir, donat que les educadores haurien d'associar que en casos de conflictes greus sempre cal extreure aprenentatges per a les persones afectades i per al grup.

Hi ha un **percentatge important d'èxit en la resolució del conflictes** després de la intervenció de l'adult, en el 60% dels casos els infants acaben tranquils, contents, satisfets o convençuts. Juntament amb les evidències de que els equips educatius utilitzen les eines apreses per aprofitar el conflicte com oportunitat, ens permet constatar que l'esforç en formar les professionals en educació en el conflicte els aporta motivació i capacitat per abordar-los.

Quan no s'aconsegueix tancar un conflicte constatem que les educadores preveuen intervencions per la propera sessió. Les estratègies majoritàriament utilitzades en retrobar l'infant passen per l'anticipació, l'escolta i el reforç positiu.

És rellevant constatar que **la no intervenció educativa** en el conflicte es postula com la **intervenció amb menys èxit de totes les contemplades** (33%).

Els conflictes observats més recurrents, els relatius a la “falta de respecte cap als companys i/o el grup”, son també els que menys percentatge de resolució presenten (tant sols un 49%). Aquesta categoria agrupa els conflictes més greus i els que tenen una major probabilitat de violència, i per això, també és probable que siguin els més difícils de resoldre, al menys de forma completa. Això fa evident **el valor d’impulsar metodologies sistematitzades com el PRPS i l’Educació per la pau i en el conflicte de forma estructural per aconseguir els objectius educatius previstos.**

Bibliografia

- CAIRETA, M.; MONTES, A. (2019) *Laboratori de Conflictes. Informe de conclusions (fase setembre 2018-juny 2019)*. Barcelona: ECP
(<https://escolapau.uab.cat/img/programas/educacion/InformeConclusionesLabConflictes.pdf>)